

*Məmmədzadə Murad Teymur oğlu,
doktorant,
Azərbaycan Kooperasiya Universiteti,
E-mail:mammadzadamurad212@gmail.com
© Məmmədzadə M.T., 2022*

UOT - 39.73.07

BÜDCƏ-VERGİ VƏ PUL-KREDİT SİYASƏTLƏRİNİN QARŞILIQLI ƏLAQƏ MEXANİZMİ

X Ü L A S Ə

Tədqiqatın məqsədi - pul-kredit və fiskal siyasətin qarşılıqlı əlaqəsi meyarlarının səmərəli təkliflərinin müəyyən olunmasıdır.

Tədqiqatın metodologiyası kompleks təhlil, sistemli yanaşma, qruplaşdırma metodlarından istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti - alınmış nəticələrdən pul-kredit və fiskal siyasətin qarşılıqlı əlaqəsi meyarlarının tətbiqi ilə bağlı nəzəri və praktiki problemlərin həll olunmasında istifadə edilə bilər.

Tədqiqatın nəticələri – fiskal siyasətlə monetar siyasətin əlaqələndirilməsinin başlıca meyarları təklif edilmişdir.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi - pul-kredit və fiskal siyasətin qarşılıqlı əlaqəsi meyarları müəyyənləşdirilmiş, onların reallaşdırılması üçün təklif və tövsiyələr irəli sürülmüşdür.

Açar sözlər: fiskal siyasət, monetar siyasət, buraxılış, model, amillər, Mərkəzi Bank, hökumət, əlaqələndirmə, optimallıq meyarı.

G İ R İ Ş

Makroiqtisadi tədqiqatlar inkişaf etdikcə, son onilliklər ərzində inkişaf etmiş ölkələrdə bazar iqtisadiyyatı subyektlərinin davranışlarına və onların qarşılıqlı əlaqələrinə dövlətin təsir mexanizmləri təkmilləşməkdə davam edir. Müasir dövrdə iqtisadi fikrin neoklassik və neokeynsçi məktəblərinin əsas müddəalarının sintezi əsasında formalaşan nəzəri modellər, əmtəə və pul bazarlarının qarşılıqlı təsirini nəzərə almaqla, dövlət siyasətinin formalaşdırılmasına imkan yaradır. Lakin, büdcə-vergi yaxud pul-kredit siyasəti alətlərindən hansılarının iqtisadi fəaliyyətə daha çox təsir göstərmələri mübahisə predmeti kimi qalmaqdadır. Bununla yanaşı, pul-kredit və büdcə-vergi siyasətləri alətlərinin qarşılıqlı əlaqə və qarşılıqlı təsiri mövcuddur. Bu səbəbdən, hər iki siyasətin əlaqələndirilməsinin mühüm əhəmiyyəti vardır. Eyni zamanda, bu iki siyasətin uzlaşdırılmasının müxtəlif problemləri mövcuddur, çünki iqtisadi subyektlər, iqtisadi amillər və alətlər biri-birinə qarşılıqlı təsir göstərir. Buna görə də, makroiqtisadi siyasətin formalaşmasının nəzəri və praktiki aspektlərinin araşdırılması mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Bütövlükdə, hər hansı iqtisadi siyasət tədbirlərinin hazırlanması milli iqtisadiyyatda mövcud qanunauyğunluqların müəyyən edilməsindən başlayır. Məsələn, P.Samuelson və R.Solou Filips əyrisinə əsaslanaraq, ABŞ-da işsizlik səviyyəsinin 3 faiz səviyyəsində saxlanması üçün inflyasiyanın 4-5 faiz səviyyəyə qədər artırılmasını zəruri edirdilər [1]. Bundan

başqa, monetaristlərin yanaşmasına əsasən, faiz dərəcəsinə görə investisiyanın həcmi elastik, pula tələbin həcmi isə qeyri-elastikdir. Belə şəraitdə qısamüddətli dövrdə büdcə-vergi siyasəti buraxılışın həcminə məhdud, pul-kredit siyasəti isə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Bu baxımdan, ayrı-ayrı ölkələrdə qeyd edilən əlaqələri müəyyən etmədən büdcə-vergi və ya pul-kredit siyasətinin hansının daha təsirli olması haqqında fikir irəli sürmək çətin olur. Buna görə də, Azərbaycanda iqtisadi proseslərin qanunauyğunluqlarının müəyyən edilməsi, iqtisadiyyatın ayrı-ayrı parametrləri arasındakı əlaqələrin müəyyən edilməsi olduqca əhəmiyyətlidir.

Hazırkı tədqiqatın məqsədi Azərbaycanda davamlı inkişafı ehtiva edən makroiqtisadi siyasətin və onun formalaşması mexanizminin xüsusiyyətlərinin aşkar edilməsi və perspektiv vəzifələrinin müəyyənləşdirilməsi kontekstində pul-kredit və fiskal siyasətin qarşılıqlı əlaqəsi meyarlarını aşkara çıxarmaqdan ibarətdir. Bunun üçün tədqiqatın aşağıdakı vəzifələri müəyyən edilmişdir: makroiqtisadi siyasətin nəzəri-konseptual əsaslarını araşdıraraq, monetar və fiskal siyasətlərin əlaqələndirilməsi meyarlarını aşkarlamaq və təsnifləşdirmək; Azərbaycanda monetar və fiskal siyasətlərin əlaqələndirilməsi səviyyəsini qiymətləndirmək;

Fiskal və monetar siyasətlərin qarşılıqlı təsirinin nəzəri əsasları

Fiskal və monetar siyasətlərin qarşılıqlı təsir göstərməsinin məntiqi iki amillə şərtlənir. Birincisi, hökumət və Mərkəzi Bank çox vaxt ümumi məqsədləri güdürlər – buraxılışın həcmnin artması, inflyasiyanın səviyyəsinin aşağı salınması, dövlət borcunun həcmnin ixtisar edilməsi (yaxud Dövlət Neft Fondunun yığılı) və s.. Həqiqətən, həm fiskal, həm də monetar siyasət alətlərindən istifadə edərək, dövlət ÜDM-in artımını stimullaşdırma bilər. Baxmayaraq ki, son nəticədə inflyasiya monetar fenomendir, çox vaxt fiskal sferanın balanslaşdırılmaması yüksək inflyasiyanın səbəbinə çevrilir. Bu zaman inflyasiyanın yüksək səviyyəsi mövcud mexanizmlər vasitəsilə fiskal siyasətin spesifik vəzifələrinin həll edilməsinə çətinliklər yaranaraq real iqtisadiyyata təsir göstərə bilər. İkincisi, hökumət və Mərkəzi Bank, dövlət sektorunu təmsil edən iki iqtisadi agent kimi biri-biri ilə bir sıra məhdudiyətlərlə bağlıdırlar. İlk növbədə, inflyasiya və buraxılış arasında kompromis seçimi məsələsinin qoyuluşu hökumət və Mərkəzi Bankın əlaqəli fəaliyyət göstərməsinin zəruriliyini müəyyən edir, çünki onlardan hər biri məcmu tələbə öz alətləri vasitəsilə təsir göstərmək imkanlarına malikdir.

Fiskal və monetar siyasətlərin qarşılıqlı təsiri və əlaqələndirilməsi mövzusu son 40 ildə fəal şəkildə tədqiq edilir. Belə əlaqələndirmənin zəruriliyinə ilk diqqət yetirənlərdən biri C.Christ olmuşdur. O, qeyd edirdi ki, hökumət və Mərkəzi Bankın ayrılıqda, yaxud birgə siyasətinin təsir göstərməsi effekti onların iqtisadiyyatın qalan hissəsinə münasibətdə ictimai sektor kimi hərəkətləri ilə müəyyən olunur və öz aralarında həyata keçirilən hər hansı transaksionalardan asılı deyil. Bu mövzunun araşdırılmasına daha ciddi impuls kimi tədqiqatçılar Hemming R, Kell M. və Mahfouz S. klassik tədqiqatı olmuşdur. Müəlliflər ilk dəfə olaraq göstərdilər ki, realistik ehtimallar zamanı məhdudlaşdırıcı monetar siyasət həm qısamüddətli, həm də uzunmüddətli perspektivdə fiskal siyasətdə müəyyən dəyişikliklər olmadan inflyasiya səviyyəsini aşağı salmaq iqtidarında olmur (“xoşagəlməz monetarist arifmetikası” adlandırılır) [13].

İqtisadi ədəbiyyatda bu problemlə əlaqədar iki istiqamət formalaşmışdır. Birinci istiqamətin nümayəndələri (Drazen, Bruno, Fischer) fiskal və monetar siyasətlərin dövlət borcuna birgə təsir göstərməsini, formal nəzəri-oyun yanaşmasının istifadəsindən yararlanmayaraq tədqiq etmişlər. 1980-cı illərdə “inflyasiyanın fiskal nəzəriyyəsi” adlandırılan nəzəriyyə formalaşmışdır. 1990-cı illərdə yeni istiqamət meydana gəlmişdir – hökumətin büdcə məhdudlaşdırmasının qeyri-ənənəvi interpretasiyasını istifadə edən, qiymətlərin yeni səviyyəsinin

müəyyənləşdirilməsinin fiskal nəzəriyyəsi [12]. Əsası A.Blinder, Tabellini, Alesina, Nordhaus, Schultze, Fischer kimi tədqiqatçıların tərəfindən formalaşdırılmış ikinci istiqamət bu iki siyasətin strateji qarşılıqlı əlaqələndirilməsinin formal təsvirinə hədəflənmişdir [6, 8, 11].

Tədqiqatçı Alan Blinder fiskal və monetar siyasətin qarşılıqlı təsiri və əlaqələndirilməsinin müxtəlif üsullarını, onların hər hansı vəziyyətlərdə əlaqələndirilmiş hərəkətləri və tədbirlərinin effektivliyini şübhə altına qoyaraq, nəzərdən keçirmişdir. Müəllifin fikrincə, belə məqamlardan biri fiskal və monetar orqanların sabitləşdirmə siyasətinin əsas məqsədlərinə nail olmaq üçün istifadə etdikləri böyük sayda alətlərin mövcudluğudur: "... nəyin daha yaxşı olmasında heç kimin əmin olmadığı zaman, heç bir kəs bizi inandıra bilməz ki, hakimiyyətin əlaqələndirilmiş siyasəti bizim yəhərlədiyimiz ikibaşlı atdan daha yaxşıdır" [8].

Fiskal və monetar siyasətlərin strateji qarşılıqlı əlaqələndirilməsinin modelləşdirilməsi üzrə müasir ədəbiyyatda hökumət və Mərkəzi Bank tərəfindən birgə həll edilən problemlərin iki əsas qrupunu ayırmaq mümkündür. Fiskal və monetar siyasətlərin qarşılıqlı əlaqələndirilməsi sahəsindəki tədqiqatların birinci istiqaməti dövlət borcunun dayanıqlılığı və inflyasiyanın tənzimlənməsi problemləri ilə bağlıdır. Tabellinin orijinal əsərinə riayət edərək, daha sonrakı tədqiqatlar Van Aarle, Bovenberg və Raith ilkin modeli genişləndirmişdir: fiskal siyasət öz xüsusi məqsədlərindən savayı, həmçinin ənənəvi olaraq monetar hesab edilən məqsədlərə də hədəflənə bilər [3].

A.Fereronun bir sıra əsərlərində həmçinin fiskal və monetar siyasətlərin, dövlət borcunun həcmi və inflyasiya səviyyəsinin tənzimlənməsi ilə bağlı olan maraqlarının toqquşması nəzərdən keçirilir. Müəlliflər Mərkəzi Bankın həm asılı, həm də müstəqil olması halında fiskal və monetar orqanların effektiv qarşılıqlı təsir göstərməsinə nail olunmanın mümkünlüyünə yol verirlər. Müəllif həmçinin qeyd edir ki, Sarjent-Uollesin "xoşagəlməz monetarist arifmetikası" probleminin həlli üçün və iqtisadiyyatın effektiv idarə edilməsi üçün dövlət borcunun məqsədli səviyyəsini təyin etmək zəruridir [11].

Tədqiqatların ikinci sahəsi öz əsasında aşağıdakı müddəaya söykənir. Həm fiskal, həm də monetar siyasət məcmu tələbə təsir göstərmək üçün, bu zaman buraxılış və inflyasiya arasında kompromis seçimin ənənəvi problemini həll edərək, öz alətlər dəstindən istifadə etmək iqtidarındadır [5]. Birincilərdən olaraq, ilk dəfə bu problemə, fiskal və monetar siyasətlərin müstəqil aparılmasının heç də hər zaman cəmiyyət üçün məqbul olmamasını qeyd edərək, Andersen A., Torben M. və Schneider F. toxunmuşlar [7].

Tədqiqatçılar Dixit və Lambertini göstərdilər ki, monetar siyasətin fiskal siyasətdən daha mühafizəkar olması halında əlaqələndirilmə hər iki hakimiyyət orqanlarının arzu edilən göstəriciləri ilə müqayisədə daha az buraxılış və daha yüksək inflyasiya səviyyəsinə gətirib çıxarır. Bu halda hökumətin liderliyi daha çox məqbuldur. Müəlliflərin fikrincə, hökumət və Mərkəzi Bankın effektiv qarşılıqlı əlaqələndirilmiş fəaliyyəti əgər hər iki agent eyni məqsədlərə malikdirsə, yaxud məqsədlər sərt bölüşdürüldüyü zaman mümkündür. Eyni nəticələrə Dixit və Lambertini gəlir [10]. Fiskal və monetar hakimiyyət orqanlarının əlaqələndirilmiş fəaliyyəti üçün məqsədlərin müəyyənləşdirilməsinin zəruriliyini öz əsərində Kanada Bankının sədri David Dodge qeyd etmişdir. O qeyd etmişdir ki, 25 ilə yaxın bundan öncə ölkədə fiskal və monetar hakimiyyət orqanları kifayət qədər zəif idilər və səlissə fiskal və monetar məqsədləri müəyyən etməyə və onları bir-biri ilə bağlamaq üsulunun axtarılmasına 20 ilə yaxın vaxt lazım oldu. Yalnız bundan sonra Kanada Bankının sədrinin fikrincə, makroiqtisadi siyasət kifayət qədər effektiv olmuşdur [17].

Qeyd edək ki, hazırki tədqiqatda biz ixrac-yönümlü iqtisadiyyatın spesifikasiyası ilə şərtlənən alternativ yanaşmanı nəzərdən keçiririk. Bu halda dövlət borcu və inflyasiyanın tənzimlənməsi problemi və qapalı iqtisadiyyat üçün Filips əyrisi deyil, amma mübadilə məzənnəsi və inflyasiyanın, Neft Fondunun yığılımı və iqtisadi artımın stimullaşdırılması ilə qarşılıqlı bağlı olan problemlər bloku təhlil olunur. Hal-hazırda bu problem iqtisadi ədəbiyyatda praktiki olaraq araşdırılmamışdır.

Avropa Monetar İttifaqının (EMU) yaradılması tədqiqatçıları fiskal və monetar orqanların qarşılıqlı əlaqəli fəaliyyətinin bir sıra problemlərini yenidən dərk etməyə və əsasən praktiki məsələlərin həllinə yönəlmiş nəticələr formalaşdırmağa sövq etmişdir. Tədqiqatçılar Beetma, Bovenberg bütövlükdə EMU siyasətini bəyənir və qiymətlərin sabitləşdirilməsində müstəqil Avropa Mərkəzi Bankına (ECB) prioritet verən Maastrixt müqaviləsinə əlavəni məntiqə uyğun qəbul edirlər [3]. Onlar qeyd edirlər ki, EMU-da elə vəziyyət yaranıb ki, bu zaman monetar orqanlar əhəmiyyətli dərəcədə böyük imkanlara malikdir, nəinki pərakəndə olan fiskal orqanlar və yalnız inflyasiya göstəricilərinin deyil, həm də dövlət borcunun ölçüsünün optimal səviyyədən kənarlaşmasını diqqətlə müşahidə etməlidir [3]. Müəlliflər Van Aarle, Engwerda və Plasmansın fikrincə, ayrı-ayrı Avropa ölkələrinin fiskal siyasətinin əlaqələndirilməsi onların ECB ilə qarşılıqlı təsiri və əlaqəsini daha effektiv edə bilər. Fiskal orqanların söylərinin mümkün birləşdirilməsi məsələsi həmçinin Engwerda, Van Aarle, Plasmansın əsərlərində nəzərdən keçirilir [4].

Tədqiqatçılar Dixit və Lambertini qeyd edirlər ki, EMU-nun effektiv fəaliyyət göstərməsi üçün ilk növbədə təkcə fiskal və monetar orqanların fəaliyyətinin əlaqələndirilməsi, yaxud ayrı-ayrı ölkələrdə fiskal orqanların söylərinin birləşdirilməsi deyil, həm də buraxılışın optimal ölçüsü və inflyasiya səviyyəsinə münasibətdə məqsədlərin uzlaşdırılması və razılaşdırılması zəruridir [10]. Herzog öz tədqiqatında Müstəqil Dövlətlər Birliyində (MDB) fiskal və monetar siyasətlərin əlaqələndirilməsi problemini nəzərdən keçirir. Araşdır-mada göstərilir ki, daha böyük danışıqlar gücü olan ölkələr (məsələn, Rusiya) daha zəif və ləngidilmiş əlaqələndirməyə stimullara malikdirlər. Bu faiz dərəcəsində riskə görə mükafat, “biletsizlər” problemi və informasiyanın asimetriyası problemləri kimi amillərlə şərtlənir [2].

Müasir tədqiqatların daha iki məqamını qeyd etmək lazımdır. Birincisi, bu sahədəki bir çox əsərlər qismən hökumət və Mərkəzi Bankın əlaqələndirilmiş fəaliyyətinin qurulmasının institusional tərəfinə hədəflənmişdir. Başlangıçda tərəflərin danışıqlar aparma gücü müəyyən edilir və yalnız sonra differensial oyun qurulur. Neş prinsipi üzrə tarazlıqdan fərqli olaraq, qurulmuş korrelyasiya tarazlığı tərəflərin qarşılıqlı əlaqələndirilmiş davranışını nəzərdən keçirməyə imkan verir. İkincisi, son illərdə tədqiqatların daha böyük sayı mikroiqisadi əsaslandırma ilə real və nominal kəskinliklərlə yeni keynsçi modellər məcrasında qurulur [14, 15, 18].

Bir çox inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrdə dövlət borcunun tənzimlənməsi makroiqtisadi siyasətin mərkəzi problemlərindən biridir. Agentlər fiskal və monetar siyasət alətlərindən istifadə edərək, dövlət borcunun ölçüsünə təsir göstərilir. Bu təsirin təhlili üçün ixrac-yönümlü iqtisadiyyatın bəzi xüsusiyyətlərini hesaba alan model təklif olunur. Təqdim edilən modeldə hökumət və Mərkəzi Bank yalnız onlar üçün ümumi məqsəd olan dövlət borcunun həcmində qayğısını çəkmirlər, həm də öz spesifik məqsədlərinin - ilkin büdcə kəsiri (hökumət) və mübadilə məzənnəsinin ölçüsünün (Mərkəzi Bank) qeydinə qalırlar.

Dövlət sektorunun icmal büdcə məhdudiyəti və fiskal siyasətlə monetar siyasətin əlaqəli fəaliyyəti problemi

Dövlət borcunun sabitləşdirilməsi problemi kontekstində fiskal və monetar siyasətlərin əlaqəli fəaliyyəti problemi müasir tədqiqatlarda geniş işıqlandırılır. Fiskal və monetar siyasətlər arasında differensial xətti-kvadratik oyunun təhlilinə bu sahədə təməlyaradan əsərlərdən biri – Tabellini həsr edilmişdir. Bu oyunda əldə edilən tarazlıq senyorajın, fiskal kəsinin və dövlət borcunun dinamikasını müəyyən edir. İcmal dövlət sektorunun büdcə məhdudiyəti o ehtimalla qurulur ki, borcun sabitləşdirilməsi üzrə yükün bir hissəsini öz üzərinə hökumət, digər hissəsini isə - Mərkəzi Bank götürür [10].

İnkişaf etmiş ölkələrin əksəriyyətində büdcə kəsinin və pul bazasının ölçüləri biribirindən asılı olmayan iki agent tərəfindən müəyyən edilir. Bununla əlaqədar olaraq, Tabellini iki müxtəlif itkilər funksiyalarını nəzərdən keçirir, hansılara ki, fiskal kəsir və senyorajdan savayı tənzimlənməsi həm hökumətin, həm də Mərkəzi Bankın vəzifəsi olan dövlət borcu da daxil edilir. Qeyd edək ki, iqtisadçılar çox zaman fikir ayrılığına gəlirlər ki, dövlət borcunu hansı siyasət agenti tənzimləməlidir. Belə ki, tədqiqatçılar Persson, Svensson, Aghion, Bolton, Alesina, Tabellini hesab edirlər ki, dövlət borcu – fiskal siyasətin strateji alətidir, hansının köməyi ilə indiki siyasətçilər gələcək hökumətlərin davranışına təsir göstərə bilərlər [5, 6, 16, 18].

Obstfeld və Jensen hesab edirlər ki, borcun sabitləşdirilməsi problemi həmçinin monetar siyasət qarşısında da durur. Öz əsərlərində onlar göstərmişlər ki, hökumət gözlənilməz inflyasiyanın yaranması stimullarını azaltmaq üçün dövlət aktivlərini yığa bilər [14]. Tabellini differensial oyunun həlli zamanı hökumət və Mərkəzi Bank arasında müxtəlif növ tarazlıqlar əldə edir. Bu yolla əldə edilmiş mühüm nəticələrdən biri ondan ibarətdir ki, fiskal və monetar siyasətlərin əlaqələndirilməsi zamanı daha aşağı səviyyəli dövlət borcunun ölçüsünə nail olunur, nəinki agentlərin tam müstəqilliyi halında [10].

Van Aarle, Bovenberg və Raith-ın əsəri Tabellini tərəfindən təklif olunan ideyanı genişləndirir: fiskal siyasət, sırf fiskal məqsədlərdən savayı ənənəvi olaraq monetar hesab edilən məqsədləri güdə bilər [3]. Van Aarle, Bovenberg və Raith iki siyasət agenti arasındakı differensial oyunu nəzərdən keçirirlər və modelə daxil edilən bütün dəyişənlərin stasionar vəziyyətlərini tapırlar: fiskal kəsinin, senyorajın və agentlərin kooperasiya olunmuş və kooperasiya olunmamış (Neş üzrə) qarşılıqlı təsir göstərməsi halları üçün dövlət borcunun [3]. Lakin, digər tərəfdən Van Aarle, Bovenberg və Raith öz səzləri ilə müqayisədə keyfiyyətə yeni nəticəyə gəlirlər ki, siyasətlərin əlaqələndirilməsi inflyasiyanın daha yüksək stasionar səviyyəsinə gətirir, Neş üzrə tarazlıq halında isə Mərkəzi Bankın müstəqilliyi dərəcəsinin artması uzunmüddətli perspektivdə inflyasiya səviyyəsinin azalmasına gətirir. Tədqiqatçılar Beetsma və Bovenberg araşdırmışlar ki, ölkənin Avropa Monetar İttifaqına daxil olması dövlət borcunun həcmində necə əks olunur [4, 5].

Buraxılış və inflyasiya arasında kompromis seçimi

Uzunmüddətli iqtisadi artım və qısamüddətli perspektivdə ÜDM-in artımının stimullaşdırılması makroiqtisadiyyatın mərkəzi problemləridir. Buna görə dövlət borcu və inflyasiya ilə yanaşı, buraxılış da fiskal və monetar siyasətlərin əlaqələndirilmiş fəaliyyətinin əsas obyektinə çevrilmişdir. Fiskal və monetar siyasətlərin əlaqələndirilməsi zamanı buraxılış problemlərini ilk dəfə olanlardan Andersen, Torben və Schneider toxunmuşlar. Onlar diqqət yetirmişlər ki, iki siyasətin məqsədlərinin bölüşdürülməsi zamanı ən effektiv Ştəkelberq üzrə qarşılıqlı təsirdir [7]. Bu halda siyasətlərin əlaqələndirilməsi və onların Kurno üzrə qarşılıqlı təsiri buraxılışın həcmində azalması və inflyasiyanın səviyyəsinin yüksəlməsi səbəbindən böyük ictimai itkilərlə bağlıdır [9]. Monetar və fiskal hakimiyyət orqanlarının fəaliyyətinin

qarşılıqlı əlaqələndirilməsinin buraxılış və inflyasiyaya təsiri probleminin öyrənilməsinə kompleks yanaşmanı Dixit və Lambertini nümayiş etdirmişlər. Onlar inflyasiyanın tənzimlənməsini ayrıca problem kimi deyil, hökumət və Mərkəzi Bank tərəfindən öhdəliklərin mövcudluğu, yaxud olmaması halında fiskal və monetar siyasətlərin qarşılıqlı əlaqələndirilməsinin müxtəlif üsulları çərçivəsində həll edilən makroiqtisadi məsələlər məcmusunun elementi kimi nəzərdən keçirirlər [10].

Effektivlik meyarının seçimi

Fiskal və monetar siyasətlərin əlaqələndirilməsinin effektivliyi meyarı mahiyyətcə cəmiyyətin hakimiyyətə qarşı inamı səviyyəsi ilə yaxud ictimai itkilər funksiyasının növü ilə müəyyən olunur. Etimadın səviyyəsi **optimallıq meyarı** qismində agentlərdən birinin öhdəliklərinin mövcudluğu və digərinin siyasətin formalaşmasında passiv rolu halında istifadə edilir [17]. Belə mexanizm cəmiyyət üçün asan müşahidə olunandır və deməli, ondan hər hansı kənarlaşma çətin ki, mümkün olsun. Bu Mərkəzi Bankı işlənmiş siyasətə düzəliş etmək və şoklara vaxtında reaksiya vermək imkanından məhrum edir. Muscatelli və Tirelli ümumi dinamik tarazlığın irəli baxan yeni keynsçi modelinin empirik qiymətləndirməsi əsasında göstərdilər ki, fiskal siyasətin passiv xarakteri ictimai rifahda mənfi əks olunur [15]. Monetar siyasətin fiskal göstəricilərə dolayı təsir göstərməsi probleminə Guillermo A. Calvonun məqaləsində də toxunulur. Müəllif, həmçinin fiskal siyasətin passiv halında ictimai itkilərin artmasını qeyd edir və diqqəti ona yönəldirlər ki, hökumət də qeyri-fiskal göstəricilərə dolayı yolla təsir göstərə bilər [12].

Fiskal və monetar orqanların əlaqələndirilmiş hərəkətlərinin təhlili zamanı **optimallıq meyarı** qismində ənənəvi olaraq buraxılış və inflyasiyanın öz optimal ölçülərindən kənarlaşma kvadratlarının cəmi kimi qurulan ictimai itkilər funksiyasından istifadə olunur. Cəmiyyətdə etimad səviyyəsinin aşağı düşməsi ya hökumətin yenidən seçilməməsi ilə, yaxud Mərkəzi Bankın öz nüfuzunu itirməsi ilə ifadə oluna bilər. Bu, öz növbəsində, monetar siyasətin effektsizliyinin səbəbinə çevrilə bilər [10].

Dixit və Lambertininin təhlilinin əsas vəzifəsi siyasətlərin əlaqələndirilməsinin effektiv üsulunun tapılmasıdır, burada effektivlik cəmiyyətin daha az itkiləri ilə müəyyən edilir. İctimai itkilər funksiyası aşağıdakı kimi yazılır:

$$L_s = \frac{1}{2} [\theta_s (y - y_s)^2 + (\pi - \pi_s)^2], \quad (1)$$

Burada y və π – müvafiq olaraq, buraxılış və inflyasiyanın faktiki həcmidir; y_s və π_s – buraxılış və inflyasiyanın optimal həcmidir; θ_s – ictimai itkilər funksiyasının çəki əmsalidir. θ_s ölçüsü yuxarı olduqca, cəmiyyət daha böyük dərəcədə buraxılışın sabitləşdirilməsinə əhəmiyyət verir, nəinki inflyasiyanın [10].

Nəzəri-oyun yanaşmasının formalaşması

Öz modellərində müəlliflər ehtimal edirlər ki, Mərkəzi Bank müstəqil və müha-fizəkardır, yəni inflyasiyanın qayğısını cəmiyyətdən daha artıq dərəcədə çəkir və buraxılışın cəmiyyətdən daha az dərəcədə qeydinə qalır. Fərz edilir ki, hökumət vergilərin dəyişdirilməsi hesabına, bu zaman “ölü yük” yaradaraq aqreqasiya olunmuş tələbin həcmi və inflyasiyanın səviyyəsini yüksəldə, yaxud azalda bilər. Dixit - Lambertini modeli fiskal siyasətin daxil edil-məsi hesabına genişləndirilmiş Barro - Gordon modeli əsasında qurulur [10].

Dixit – Lambertini modelində fərz edilir ki, Mərkəzi Bank π_0 ölçüsünü müəyyən edir, hansı ki mahiyyətcə monetar siyasətin alətlərindən birini təmsil edə bilər (məsələn pulun təklifini, yaxud nominal faiz dərəcəsini). Prinsipial olaraq vacibdir ki, π_0 iqtisadiyyata “inflyasiya

təzyiqini” xarakterizə edir. π_0 ölçüsünün yüksək səviyyəsi iqtisadiyyata monetar təsirin artması mənasını verir. Öz növbəsində hökumət dövlətin satınalmaları və subsidiyalarına müvafiq ola bilən, yaxud özəl investisiyaların stimullaşdırılması siyasətini xarakterizə edə bilən x dəyişənini formalaşdırır. x ölçüsünün yüksək səviyyəsi iqtisadiyyata artan fiskal təsir haqqında xəbər verir.

Aqreqasiya olunmuş tələb – aqreqasiya olunmuş təklif modelinin məntiqindən istifadə edərək, güman etmək olar ki, fiskal və monetar siyasətlər buraxılış səviyyəsi y və inflyasiya səviyyəsinə π aşağıdakı kimi təsir göstərir:

$$y = \bar{y} + ax + b(\pi - \pi^e),$$

$$\pi = \pi_0 + cx. \quad (2)$$

Bu zaman π^e özəl sektorun rəşional inflyasiya gözləntilərini ifadə edir; \bar{y} buraxılışın potensial səviyyəsidir, a , b və c parametrləri fiskal orqanların buraxılışın artırılmasında maraqlı olmasını, fiskal hakimiyyət orqanının gözlənilməz inflyasiyanın fəsadlarının hamarlanmasında maraqlı olmasını və monetar orqanın buraxılışın artırılmasında maraqlı olmasını xarakterizə edir. Beləliklə, modeldə qiymətlərin səviyyəsi qismən monetar orqan tərəfindən müəyyənəşdirilən (pulun təklifi, faiz dərəcəsi və s.) dəyişən hesabına və qismən – fiskal orqan tərəfindən müəyyənəşdirilən (subsidiyalar, dövlət satınalmaları və s.) dəyişən hesabına formalaşır [11].

Dixit və Lambertini Neş üzrə tarazlığı, lider-hökumətlə tarazlığı və lider-Mərkəzi Bankla tarazlığı tapırlar. Mahiyyətə üç müxtəlif tarazlıq siyasətlərin əlaqələndirilməsinin üç variantının nəzərdən keçirilməsi sayəsində formalaşır: yalnız fiskal orqanın öhdəliklərinin yaxud yalnız monetar orqanın öhdəliklərinin mövcud olması halında və hər iki agentin öhdəliklərə malik olduqları halında. Müəlliflər belə qənaətə gəlirlər ki, cəmiyyət üçün fiskal hakimiyyət orqanının liderliyi daha əlverişlidir. Mərkəzi Bankın liderliyi zamanı buraxılış həddən artıq aşağı olur, bu isə ictimai rifahın aşağı düşməsinə gətirib çıxarır [10].

Hökumətin və Mərkəzi Bankın hər ikisinin öhdəliklərə malik olması zamanı əlaqələndirilmə qeyri-effektiv ola bilər, çünki cəmiyyət hər hansı dəyişiklikləri öncədən görür və qiymətlərin səviyyəsinə gözlənilməz təsir göstərmək mümkün deyil. Lakin öhdəliklərin tamamilə mövcud olmaması halında, müəlliflərin fikrincə, fiskal və monetar siyasət məqsədlərinin seçiminə xüsusi diqqət ayırmaq lazımdır. *Effektivlik meyarı* baxımından yanaşdıqda, siyasətlərin effektiv əlaqələndirilməsi mümkündür, əgər hər iki agent eyni məqsədlərə malikdirlərsə, yaxud məqsədlər ciddi bölüşdürülüb.

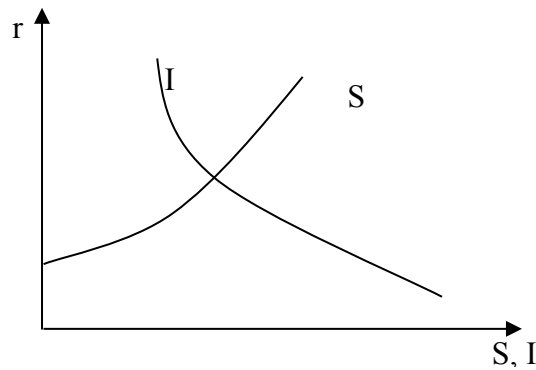
Empirik yanaşmanın formalaşdırılması

Fiskal və monetar siyasətlərin əlaqələndirilməsinə nəzəri-oyun yanaşması əsasında tədqiq etmiş Dixit və Lambertinidən fərqli olaraq, tədqiqatçılar Muscatelli və Tirelli siyasətlərin qarşılıqlı təsirini və əlaqələndirilməsinə empirik səviyyədə təhlil edirlər. Tədqiqatın əsasına *IS* dinamik modelini və “HK Filips əyrisini” daxil edən ümumi tarazlığın yeni keynsçi dinamik modeli qoyulmuşdur. *IS* əyrisi stasionar durumun ətrafında Eyler tənliyinin loqlinearlaşdırılması yolu ilə əldə edilmişdir [15]. Bu zaman modelə qiymətin əmələ gəlməsinin Calvo tərəfdən təklif edilmiş mexanizmə müvafiq olaraq sərt qiymətlər daxil edilir. Firmanın optimallaşdırılması vəzifəsinin həlli inflyasiya üçün, məşğulluq səviyyəsinin və real əməkhaqqının ekzogen parametrlər kimi çıxış etdiyi loqarifmik xətti tənliyi tapmağa imkan verdi. Həmçinin qeyd edək ki, hər bir konkret məsələnin həlli üçün *IS* funksiyasının görünüşü və Filips əyrisinin görünüşü əhəmiyyətsiz dərəcədə fərqlənə bilər [12].

AUDİT 2022, 3 (37), səh.34-46.
AUDIT 2022, 3 (37), pp. 34-46.

Empirik nəticələr IS, HK Filips əyrisinin, eləcə də nominal faiz dərəcəsinin monetar qaydasının (irəli baxan Teylor qaydası) dövlət satınalmaları və vergiləri üçün fiskal qaydanın qiymətləndirilməsinin köməyilə əldə edilmişdir. ABŞ üzrə məlumatların əsasında onların ümumiləşdirilmiş metodunun (GMM) köməyilə müəlliflər göstərmişlər ki, siyasətlərin əlaqələndirilməsinin daha effektiv variantına o halda nail olunur ki, bu zaman Mərkəzi Bank daha böyük səylə inflyasiyanın qeydinə qalır, hökumət isə - büdcə kəsirinin qayğısını çəkir. Sadə HK modelində simulyasiyaların aparılması göstərdi ki, siyasətlərin əlaqələndirilməsinin müəyyən mexanizminin effektivliyi şokların təbiətindən asılıdır [18].

İndi isə monetar siyasətlə fiskal siyasətin əlaqələndirilməsi və onların alətlərinin qarşılıqlı təsirinə qrafik ifadələrinə nəzər salaq. Əmtəə və xidmətlər bazarında məcmu tələblə məcmu təklifin tarazlığı iqtisadiyyatda istehsal edilmiş bütün məhsulların son nəticədə satılacağına nəzərdə tutur. Firmalar malik olduqları vəsaitlərdən daha böyük həcmdə investisiya qoymaq üçün borc vəsaitləri cəlb edirlər. Bununla da firmalar qənaət edilmiş vəsaitlər hesabına investisiya məhsulları almaqla onları xərc axınlarına qaytarırlar. Klassik iqtisadi nəzəriyyəyə əsasən, məcmu qənaətə təsir göstərən əsas amil real faiz dərəcəsidir. Müəyyən gəlir səviyyəsində əgər real faiz dərəcəsi artırsa, onda digər şərtlər sabit qaldıqda ev təsərrüfatları qənaəti artırır, istehlakı azaldırlar. Bununla yanaşı, insanlar qənaət etdikləri vəsaitləri likvid formada saxlamır və ondan gəlir götürməyə çalışırlar. Eyni zamanda, real faiz dərəcəsi artdıqda, firmanın gələcək mənfəətlərinin diskontlaşdırılmış dəyəri azalır və firmalar investisiyanı azaldırlar, əks halda isə onlar investisiyanı artırır. Qənaətin həcmi borc kapitalının təklifini, gözlənilən investisiyanın həcmi isə borc kapitalına tələbin həcmi əks etdirir. Beləliklə, real faiz dərəcəsi monetar alət olmaqla fiskal parametrlər olan məcmu qənaətlə investisiyanı bərabərləşdirir (şəkil 1.1).

Mənbə: [1].

Şəkil 1.1. Məcmu qənaət, investisiya və real faiz dərəcəsi arasında əlaqə.

Kapital bazarının və real faizin formalaşmasının klassik modelində pul kütləsi böyük rola malik deyildir. O, borc kapitalına tələb və təklif əsasında formalaşan real faiz dərəcəsinə təsir göstərmir. Fişer modelinə əsasən nominal faiz dərəcəsi (r_n) real faiz dərəcəsi (r_r) ilə inflyasiyanın (π) cəmi kimi müəyyən olunur.

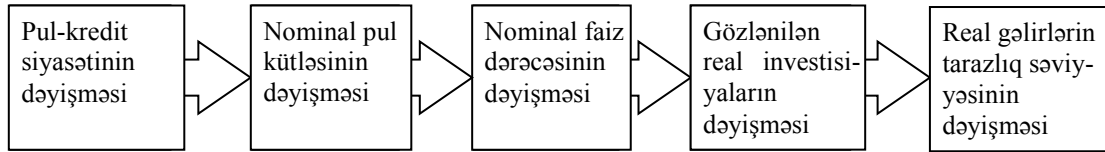
$$r_n = \frac{(1 + i_r)}{(1 + \pi)} - 1$$

Təqribi hesablamaq üçün real faiz dərəcəsinin üzərinə inflyasiya səviyyəsini gəlmək lazımdır.

$$i_n \cong i_r + \pi$$

AUDİT 2022, 3 (37), səh.34-46.
AUDIT 2022, 3 (37), pp. 34-46.

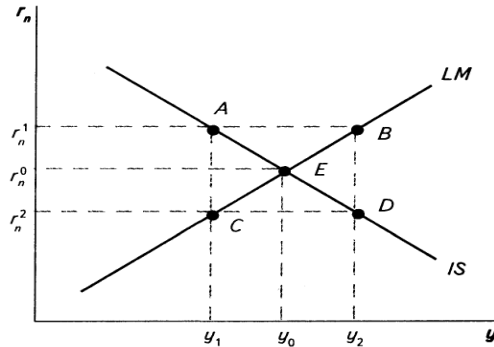
Beləliklə, pul kütləsinin artımı inflyasiyaya səbəb olur ki, bu da yalnız nominal faiz dərəcəsinə inflyasiya səviyyəsinə müvafiq olaraq artırır. Keyns nəzəriyyəsində faiz dərəcəsi monetar siyasətin transmissiya mexanizminin əsas aləti hesab edilir. Belə ki, pul kütləsinin artımı faiz dərəcəsinin aşağı düşməsinə səbəb olur, bu isə investisiyanın artımına, son nəticədə gəlir və məşğulluq səviyyəsinin yüksəlməsinə gətirib çıxarır. Keynsə görə, pul sərvətin növlərindən biridir və təsərrüfat subyektlərinin öz aktivlərinin bir hissəsini pul formasında saxlaması arzusu, onların likvidliyə üstünlük verməsi ilə müəyyən edilir [2]. Keyns modelində pul-kredit siyasətinin dəyişməsinin buraxılışın həcmində təsiri (transmissiya mexanizmi) aşağıdakı şəkildə verilmişdir.

Mənbə: [5].

Şəkil 1.2. Keyns nəzəriyyəsində pul-kredit siyasətinin transmissiya mexanizmi.

Qeyd edək ki, qiymətlərin sabitliyi şəraitində nominal pul kütləsinin dəyişməsi hesabına faiz dərəcəsinin dəyişməsi pul-kredit siyasətinin *likvidlik effekti*, əmtəə və xidmətlərin qiymətlərin səviyyəsinin artması hesabına faiz dərəcəsinin dəyişməsi *real pul qalıqları effekti* adlanır.

Mənbə: [2].

Şəkil 1.3. IS-LM modelində tarazlıq.

Şəkil 1.3-də IS və LM əyrilərinin kəsişdiyi E nöqtəsində pul bazarı tarazlıqda olur, gözlənilən məcmu real xərclər məcmu real gəlirlərə bərabər olur. LM əyrisinin dəyişməsinə gəlirlərin və qiymət səviyyəsinin dəyişmədiyi halında nominal pul kütləsinin dəyişməsi gəlirlərin və nominal pul kütləsinin sabit göstəricisində qiymət səviyyəsi gəlirlərin və qiymət səviyyəsinin dəyişmədiyi halda real pul qalıqlarına tələbin dəyişməsi təsir göstərir. Burada IS əyrisi, dövlətin və xarici sektorun olmadığı halda tarazlıq şərti kimi çıxış edən $I = S$ əks etdiyindən belə adlandırılmışdır. Bununla belə, IS əyrisinin dəyişməsinə ev təsərrüfatlarının avtonom xərcləri, dövlətin avtonom xərcləri, vergilərin həcmi və s. dəyişməsi təsir göstərir. Dövlət əsasən monetar alətlərlə LM əyrisinə, fiskal alətlərlə isə əsasən IS əyrisinə təsir etməklə ölkədə makroiqtisadi tarazlıq və buraxılışın həcmində təsir göstərə bilər. Beləliklə, biz monetar siyasətlə fiskal siyasət alətlərinin qarşılıqlı təsirinə müxtəlif aspektlərini və onların qrafik ifadələrini nəzərdən keçirdik. İndi isə makroiqtisadi siyasətin müxtəlif situasiyalarda həyata keçirilməsi ilə şərtlənən pul-kredit və fiskal siyasətin əlaqələndirilməsi meyarlarına nəzər salmaq (Cədvəl 1.4).

Cədvəl 1.4.

Fiskal və monetar siyasətlərin əlaqələndirilməsi meyarlarının müxtəlif situasiyalarda təsnifatı

Göstərici	Siyasətin növü			
	Büdcə-vergi (fiskal)		Pul-kredit (monetar)	
	Meyarlar		Meyarlar	
	Optimallıq	Effektivlik	Optimallıq	Effektivlik
Lider hökumətlə (Ştaketberq üzrə qarşılıqlı əlaqə)	Yüksəkdir. Buraxılışın, dövlət borcunun və büdcə kəsinin optimal həcmi. İşsizlik azalır.	Yüksəkdir. Cəmiyyətin hökumətə etimadı və ya ictimai itkilər funksiyası	Aşağıdır. İnflyasiyanın idarə olunan səviyyəsi	Aşağıdır. Siyasətin passiv halında monetar göstəricilərin idarə olunan səviyyəsi. Real valyuta məzənnəsi düşür, inflyasiya artır.
Lider Mərkəzi Bankla	Aşağıdır. Siyasətin passiv halında buraxılışın stimullaşdırılması tədbirləri.	Aşağıdır. Milli valyutanın möhkəmlənməsi və aşağı inflyasiya şəraitində buraxılışın və ixracın azalması.	Yüksəkdir. Milli valyuta məzənnəsinin idarə olunan səviyyəsi və inflyasiyanın optimal ölçüsü.	Yüksəkdir. Real valyuta məzənnəsinin möhkəmlənməsi sayəsində əhalinin gəlirlərinin artımı. Pul dövriyyəsi sabitdir.
Bərabər öhdəliklərlə əlaqələndirmə ə halında	Yüksəkdir. Əlaqələndirmə halında itkilərin ümumi funksiyası $L_{F+M} = \frac{1}{2} [(1+\omega)\pi_1^2 + (\alpha_{YM} + \alpha_{YF})(Y_1 - \bar{Y})^2 + \alpha_{eM}e_1^2 + \omega\alpha_{XF}(x - \bar{x})^2]$	Yüksəkdir. Hökumət buraxılışın və investisiyaların qeydinə qalır.	Yüksəkdir. Mərkəzi Bankın prioriteti inflyasiya və milli valyuta məzənnəsinin idarə edilməsidir.	Yüksəkdir. Mərkəzi Bank uçot faiz dərəcəsi və məcburi ehtiyat norması vasitəsilə bankların kredit imkanlarını və investisiya fəallığını artırır.
Əlaqələndirmənin olmaması halında (Kurno üzrə qarşılıqlı təsir)	Yüksəkdir. Hökumət müstəqil qərar qəbul edir buraxılışın, dövlət borcunun və büdcə kəsinin qeydinə qalır.	Aşağıdır. Hökumət iqtisadi artımı stimullaşdırır, subsidiyalar və transfertləri artırır. Dövlət borcu artır.	Yüksəkdir. Mərkəzi Bank valyuta intervensiyaları etməklə milli valyutanın məzənnəsini sabit saxlayır.	Aşağıdır. Mərkəzi bank faiz dərəcəsi ilə, maliyyə bazarında REPO və əks-REPO əməliyyatları ilə pul dövriyyəsinə idarə edir və investisiya fəallığına təsir göstərir.

Mənbə: cədvəl müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

AUDİT 2022, 3 (37), səh.34-46.

AUDIT 2022, 3 (37), pp. 34-46.

Monetar siyasətlə fiskal siyasətin müxtəlif alətlərinin qarşılıqlı təsiri baxımından siyasətlərin əlaqələndirilməsinin effektivliyi meyarlarına nəzər salmaq (bax Cədvəl 1.5.).

Cədvəl 1.5.

Fiskal və monetar siyasətin əlaqələndirilməsinin effektivliyi meyarları.

Meyar	Monetar siyasətin effektivliyi	Fiskal siyasətin effektivliyi
İnvestisiyaların faiz dərəcəsinə qarşı həssaslığı	Yüksəkdir (İnvestisiyalar əyrisi hamardır)	Aşağıdır (İnvestisiyalar əyrisi dikdir)
Xərclər multiplikatorunun ölçüsü	Yüksəkdir (Planlaşdırılan məcmu xərclərin əyrisi dikdir)	Yüksəkdir (Planlaşdırılan məcmu xərclərin əyrisi dikdir)
Pula tələbin faiz dərəcəsinə qarşı həssaslığı	Aşağıdır (Pula tələb əyrisi dikdir)	Yüksəkdir (Pula tələb əyrisi hamardır)
Pula tələbin gəlirlərə qarşı həssaslığı	Aşağıdır (Pula tələb əyrisinin yerdəyişməsi kiçikdir)	Aşağıdır (Pula tələb əyrisinin yerdəyişməsi kiçikdir)

Mənbə: Şəkil müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Son illərdə büdcə xərclərinin artırılması Azərbaycanda daxili tələbin əhəmiyyətli dərəcədə artımına səbəb olmuşdur. Bununla belə, daxili tələbin ödənilməsi üçün yerli istehsalın stimullaşdırılması lazımı səviyyədə olmamışdır. Hazırda ölkədə özəl sektorun xüsusi vəsaitlər hesabına maliyyələşdirilməsi imkanları məhduddur. Belə şəraitdə həm hökumət, həm də Mərkəzi Bank özəl bölmənin investisiya qoyuluşlarının maliyyələşdirilməsinin artırılması istiqamətində əlaqələndirilmiş tədbirlər həyata keçirməlidir.

Y E K U N

Son illərdə ölkədə həyata keçirilən makroiqtisadi siyasət tələbin artımı şəraitində makroiqtisadi sabitliyin təmin edilməsinə yönəldilmişdir. Bu zaman, hökumət tərəfindən büdcə xərclərinin artırılması tələbin böyüməsinə və bununla da inflyasiya təziqlərinin artmasına səbəb olmuş, Mərkəzi Bank isə inflyasiyanın məhdudlaşdırılması istiqamətində tədbirlər həyata keçirmişdir.

Beləliklə, aparılan araşdırmalar nəticəsində məlum oldu ki, fiskal siyasət əsasən əmtəə bazarındakı tarazlığa təsir etməklə iqtisadi artıma nail olunmasına istiqamətlənir. Monetar siyasətin əsas məqsədi isə əksər ölkələrdə eynilik təşkil edərək, maliyyə bazarlarında tarazlığa nail olmaqla, qiymətlərin sabitliyini təmin etməkdən ibarətdir. Bununla belə, büdcə xərclərinin bölüşdürülməsi və vergilərin optimallaşdırılması vasitəsilə ölkədə faiz dərəcəsinə, bankların kredit imkanlarına təsir imkanları mövcuddur. Son illərdə dövlət büdcəsinin neft gəlirləri sayəsində maliyyələşdirilməsinin artırılması hesabına tələbin inflyasiya təzyiqləri artmışdır. Bu amil həm də valyuta bazarına ciddi şəkildə təsir göstərir. Belə ki, neft gəlirləri əsasən ixrac hesabına əldə edildiyindən, bu daxili bazara iri həcmli valyuta vəsaitlərinin daxil olmasına səbəb olur. Bundan başqa, Mərkəzi Bank faiz dərəcəsinə və milli valyutanın məzənnəsinə, bankların kredit imkanlarının artırılmasına, maliyyə xidmətlərinin çeşidinin və keyfiyyətinin yüksəldilməsinə yönəldilmiş tədbirləri ilə iqtisadi artıma birbaşa təsir göstərir. Bu baxımdan, fiskal siyasətlə monetar siyasətin əlaqələndirilməsinin mühüm əhəmiyyəti vardır.

Araşdırmaların nəticəsində məlum olmuşdur ki, fiskal siyasətlə monetar siyasətin əlaqələndirilməsinin başlıca meyarları qismində *effektivlik* və *optimallıq* meyarları çıxış edir. Tədqiqatlar göstərir ki, hazırda Azərbaycanda fiskal siyasətlə monetar siyasətin əlaqələndirilməsi mexanizmi hələ ki yaradılmamışdır. Bu istiqamətdə bəzi addımlar atılsa da, son nəticədə indiyə qədər icmal

büdcəni və tədiyə balansını, maliyyə axınlarını, faiz dərəcəsi və valyuta məzənnəsini və digər parametrləri əlaqələndirən makroiqtisadi çərçivə hazırlanmamışdır. Bu baxımdan, dövlətin makroiqtisadi siyasətinin optimallaşdırılması və effektivliyinin artırılması üçün bu çərçivənin hazırlanması zəruridir.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Пол Хейне. Экономический образ мышления. Изд. «Литера» М.,1998, s. 157.
2. Н.А.Шагас, Е.А.Туманова. Макроэкономика-2. М.:, Издательство Московского Университета, 2006. s. 188-192.
3. Aarle B. van, Bovenberg L., Raith M. (1997) "Is There a Tragedy of a Common Central Bank? A Dynamic Analysis". *Journal of Economic Dynamics and Control*, 21, s. 417-447.
4. Van Aarle B., Engvverda J., Plasmans J. (2001) "Monetary and Fiscal Policy Interaction in the EMU: A Dynamic Game Approach". CESifo Working Paper No. 437.
5. Aktas Z., Kaya N., Ozlale U. Coordination between monetary policy and fiscal policy for an in ation targeting emerging market // *Journal of International Money and Finance*, Elsevier. 2010 (February). Vol. 29 (1). s. 123–138.
6. Alesina A., Tabellini G. (1987) "Rules and Discretion with Noncoordinated Monetary and Fiscal Policies". *Economic Inquiry*, 12, s. 619-630.
7. Andersen A., Torben M. & Schneider F. «Coordination of fiscal and monetary policy under different institutional arrangements» // *European Journal of Political Economy*, Elsevier, vol. 2(2), 1986, s. 169-191.
8. Blinder, Alan S. "Issues in the Coordination of Monetary and Fiscal Policy" in *Monetary Policy Issues in the 1980s*, Federal Reserve Bank of Kansas City, 1982.
9. Cournot A. *Researches Into the Mathematical Principles of the Theory of Wealth*, trans. N. Bacon, Homewood, 111., Irwin, facsimile paperback, 1963. s. 12.
10. Dixit A., Lambertini L. Interactions of Commitment and Discretion in Monetary and Fiscal Policies, *American Economic Review*, 2003. № 93. s. 1522-1542.
11. Ferrero A. Fiscal and Monetary Rules for a Currency Union // *Journal of International Economics*. 2009. Vol. 77. Issue 1. s. 1–10.
12. Guillermo A. Calvo. Interest Rate Rules, Inflation Stabilization, and Imperfect Credibility: The Small Open Economy Case. NBER Working Paper No. 13177.
13. Hemming R., Kell M., Mahfouz S. The Effectiveness of Fiscal Policy in stimulating Economic Activity // A review of the literature, IMF Working Paper, 02/2008, Washington DC: International Monetary Fund. s. 102-143.
14. J. von Hagen, M. Brückner. Monetary and Fiscal Policy in the European Monetary Union//*Monetary and Economic Studies (Special Edition)/December 2002* s. 122.
15. Muscatelli A., Tirelli P. Analyzing the Interaction of Monetary and Fiscal Policy: Does Fiscal Policy Play a Valuable Role in Stabilisation // *CESifo Economic Studies*. 2005. № 4. s. 549 - 585.
16. Persson T., Tabellini G. Designing Institutions for Monetary Stability, in T. Persson and G. Tabellini (eds), *Monetary and Fiscal Policy*. Vol. 1: Credibility. Cambridge. 1994. MA: MIT Press. s. 279-310.
17. Romer C., Romer D. The Macroeconomic Effects of Tax Changes: Estimates Based on a New Measure of Fiscal Shocks (unpublished; University of California, Berkeley). 2008. s. 20 - 24.
18. Svensson L. Optimal Inflation Targets, Conservative Central Banks and Linear Inflation Contracts//*The American Economic Review*. 1997. № 85 (1). s.356-361.

*Мамедзаде Мурад Теймур оглы,
докторант,
Азербайджанский Университет Кооперации,
E-mail:mammadzadamurad212@gmail.com
© Мамедзаде М. Т., 2022*

МЕХАНИЗМ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ БЮДЖЕТНО-НАЛОГОВОЙ И ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНОЙ ПОЛИТИКИ

РЕЗЮМЕ

Цель исследования – разработка эффективных предложений по критериям взаимосвязи денежно-кредитной и фискальной политик.

Методология исследования – применялись комплексный анализ, системный подход, методы группировки.

Практическая значимость исследования - полученные результаты могут быть использованы для решения теоретических и практических задач, связанных с применением критериев взаимодействия денежно-кредитной и фискальной политики.

Результаты исследования - предложены основные критерии согласования фискальной и денежно-кредитной политики.

Оригинальность и научная новизна исследования – определены критерии взаимодействия денежно-кредитной и фискальной политики, выдвинуты предложения и рекомендации по их реализации.

Ключевые слова: фискальная политика, монетарная политика, выпуск, модель, факторы, Центральный Банк, правительство, координация, критерий оптимальности.

*Murad Teymur Mammadzadeh,
Ph.D. Student,
Azerbaijan Cooperation University
E-mail:mammadzadamurad212@gmail.com
© Mammadzadeh M.T., 2022*

INTERACTION MECHANISM OF BUDGET-TAX AND MONETARY-CREDIT POLICIES

ABSTRACT

The purpose of the research is to develop effective proposals according to the criteria for the relationship between monetary and fiscal policies.

The methodology of the research - comprehensive analysis, systematic approach, grouping methods were used.

The practical importance of the research - the results obtained can be used to solve theoretical and practical problems related to the application of criteria for the interaction of monetary and fiscal policy.

The results of the research - the main criteria for the coordination of fiscal and monetary policy are proposed.

The originality and scientific novelty of the research - the criteria for the interaction of monetary and fiscal policy are defined, proposals and recommendations for their implementation are put forward.

Keywords: fiscal policy, monetary policy, agreement, model, factors, Central Bank, government, coordinations, critery of optimization.

*Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur:
19.07.2022
Təkrar işləməyə göndərilmişdir:
28.07.2022
Sərə qəbul olunmuşdur: 04.08.2022*

*Дата поступления статьи в редакцию: 19.07.2022
Отправлено на повторную обработку: 28.07.2022
Принято к печати: 04.08.2022*

*The date of the admission of the article to the editorial office: 19.07.2022
Send for reprocessing: 28.07.2022
Accepted for publication: 04.08.2022*